

עולם ההלכה

מכון סמיכה
ניש
ככל אחד
נולם
החכמה

גיליון נ' | שבת קודש פ' וישלח | ט"ז כסלו תשפ"ו

עולם התשובה

Rabbi M.M Prescott Rosh Yeshiva Machon Smicha

עולם התפילה

ראש ישיבתנו הרב מנחם מענדל פרעמקאט רב ומו"ץ בניו הייבן

SOUTHER HEMISPHERE - TAL UMATAR

Question: I live in Australia, and as the rest of the world begins saying v'sein tal umatar, our summer is just beginning. It seems strange to ask for rain when it is neither needed nor helpful here. Why are we expected to follow the seasons of the northern hemisphere instead of our own local seasons?

Answer: The idea of making a distinction in the timing for v'sein tal umatar by location is not new. The Gemara^[1] teaches that in Eretz Yisrael, it begins two weeks after Sukkos, while in chutz la'aretz, it starts in early December the 4th or 5th, depending on the year). This difference is not related to kedushas ha'aretz; rather to the natural features of the land which influence its rainfall needs, as explained by Rashi.^[2] Eretz Yisrael is at a higher altitude and retains less water than other areas of lower altitudes, such as Bavel, where the land is wetter and only requires rain later in the season.

הרב אברהם עזר הירשוביץ

In principle, each region should be evaluated individually based on its needs. The Rosh^[3] was of this opinion, and in the year 1313, when Spain suffered a winter-long drought, he announced on the first day of Pesach that mashiv haruch and v'sein tal umatar should continue after Pesach due to the needs of the land. This psak led to a stir in the community, as his contemporaries held otherwise. They cited the Gemara^[4] saying that the community in Ninveh, which needed rain during the summer, asked Rabbi Yehudah Hanasi whether they should continue v'sein tal umatar after Pesach, to which the answer was negative. He instructed them to say it in shomeah tefillah instead. (The Rosh differentiated between a city, like Ninveh, and an entire region.) Ultimately, the Rosh retracted his psak to avoid division within the community.

Following this, the Shulchan Aruch^[5] rules that the time for v'sein tal umatar is fixed for all of chutz la'aretz, both for when to start and stop. If a region needs rain, she'eilas matar should be added in shema koleinu.

Continues on page 2

[1] תענית (י, א)
[2] רש"י שם ד"ה ובגולה
[3] שו"ת הרא"ש כ"ד ד (סימן י)
[4] תענית (יד, ב)
[5] או"ח סימן קיז (סעיף ב)

בענין זמן שאלת גשמים

פתיחה

שאלת גשמים, כלומר בקשת "ותן טל ומטר לברכה" הכלולה בברכת השנים נועדה לימות הגשמים כמו שאמרו חז"ל במס' תענית. וכיון שעיקר סיבה לבקשה היא להשיג את הגשם הדרוש, יש לברר מה הדין בארצות הזקוקות לגשמים בעתים בשנה שלא נתקנה בהם שאלת גשמים, האם עליהם לבקש. וכן להיפך, מה יעשו ארצות שאין צריכים גשמים בהזמן שלפי תקנת החכמים שואלים.

הבדל בין ארץ ישראל לגולה

וכדי לבא אל העיון, נתחיל כאן במקורות הסוגיא. במס' תענית (י, א) שנינו: "בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים. רבן גמליאל אומר בשבעה בו, חמשה עשר יום אחר החג, כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת."

אך זמן ימות הגשמים אינה קבועה לכל מקום, וכדאיאתא בגמרא שם: "תניא, חנניה אומר ובגולה עד ששים בתקופה. אמר רב הונא בר חייא אמר שמואל, הלכה כחנניה."

למדנו, שבארץ ישראל מתחילים מיד לאחר החג (עם המתנת ט"ו יום בשביל עולי רגלים). ואילו בגולה ממתנים עוד כמה שבועות עד שמתחילים עד יום ששים לתקופה.^[1]

השוואת כל חוצה לארץ לבבל

ובטעם ההבדל שבין ארץ ישראל ובבל, פירש רש"י שזה בגלל טבע ארצם, וזה לשונו: "לפי שהוא מקום נמוך, ואין צריכים מטר כל כך."

ומאחר והדבר תלוי במציאות, היה מסתבר לומר שכל ארץ ידון לפי טבעה ומזגה אמתי צריכה למים. ובאמת שכך היא דעת הריטב"א (שם ד"ה תניא) שכתב שכל מדינה קובעת לעצמה זמן שאלת גשמים לפי צרכיה. אלא שכתב שרק ב' זמנים תקנו חכמים, הלכך אם צריכה מיד לאחר החג, מתחילים אז, ואם לאו ממתנים עד ששים בתקופה כדי להתאים עם שאר חוצה לארץ.

אולם למעשה לא נקטנו הכי, שבשולחן ערוך איתא (או"ח סימן קיז סעיף א): "ומתחילין לשאול מטר בחוצה לארץ בתפלת ערבית של יום ס' אחר תקופת תשרי, ובארץ ישראל מתחילין לשאול מליל ז' במרחשון."

הרי כל חוצה לארץ בחדא מחתא מחתינהו, ולא חילק בין מדינה למדינה. והדבר צריך טעם.

אבל אדון המפרשים, רש"י (שם ד"ה ובגולה), כבר גילה לנו הטעם, ובמילים קצרות הבהיר לנו הדברים, וזה לשונו: "וכן אנו נוהגים, שכל מנהגינו אחר בני בבל."

וזה, שכלל מוצק הוא שמנהג בבל הוא המנהג הקבוע והמבוסס לכל בני הגולה לדור דורים. וכיון שבבבל נתקן להתחיל שאלת גשמים בששים לתקופה, כך עושים בכל אתר ואתר.

תמיהת הרא"ש - היאך נדמה ארץ לארץ

אמנם בטעם זה לבד לא מספיק לנו, כי בדבר התלוי במציאות, למה נשוו את כל העולם לבבל. וכבר תמה הרא"ש בפסקיו (תענית פרק א סימן ד) ובתשובותיו (כלל ד סימן ז) על ככה. וזה לשונו (בפסקיו): "ותמה אני למה אנו נוהגין כבני גולה בהא, נהי דהש"ס שלנו בבלי מ"מ דבר התלוי בארץ אם בכל היתה מצולת מים ולא היו צריכות למים כל הארצות צריכין למים במרחשון למה נאחר השאלה עד ששים לתקופה. והדבר ידוע אם לא היה מטר יורד עד ששים לתקופה היה הזרע אבד ולמה לא נעשה כמשנתנו."

ובתשובות מתאר יתה: "בארץ אשכנז שזמן הזרע הוא מחצי תשרי ואילך הדבר ידוע שאם לא ירדו גשמים מיד אחר הזרע שהוא מתקלקל שהעופות וההעכברים יאכלוהו כלו, למה לא נעשה כבני ארץ ישראל ששואלין הגשמים במרחשון."

ומוסיף הרא"ש, אף על פי שבדרך כלל אנו נוהגים לפסוק כמנהג בבל, וכמו שביאר רש"י שם, אין זה אלא דברים התלויים בסברא ובמנהג, אך לא בעניינים התלויים בטבע. וסיים שם הרא"ש, שכאשר עבר דרך פרובינציא ראה שנהגו לשאול מטר כבר מיום ז' במרחשון כדרך שעושים בארץ ישראל, וישר הדבר בעיניו.

[1] והוא יום ד' או יום ה' לדצמבר (כפי השנה). ויש לציין שבראשונים מצינו תאריכים שונים על זה, כגון האבודרהם (מובא בבית יוסף סימן קיז) שכתב שהוא ביום כ"ב לנובמבר. וסיבת זה משום שבשנת 1582 למניינם הוסיפו 11 יום למספרם כדי להתאים מספרם למהלך השמש. וראה עוד בתשובות והנהגות (חלק ב סימן נד), ובפסקי תשובות (ריש סימן קיז).

מבוך סמיכה – עולם ההלכה נגיש לכל אחד

זמן פסיקת שאלת גשמים

במשנה במס' תענית (ה, ב) שינוי שזמן פסיקת שאלת גשמים הוא בחג הפסח. והיינו יום ראשון של פסח כמבואר בגמ' (ד, ב). וכן נפסק בשו"ע (סימן קיז סעיף ב):"ושואלין עד תפלת המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ומשם ואילך פוסקין מלשאל."

והרא"ש הנ"ל (בתשובתו) תמה גם על מה שראה שנוהגים כן גם בארצות הגולה, כי יש מדינות הצריכות גשמים גם לאחר הפסח עד חג שבועות, כגון אשכנז וצרפת, ולמה נהגו הם להספיק שאלה והזכרת גשמים בפסח, והלא לפי צרכיהן היה להן להמשיך לשאל. וכאשר מוזכר בתשובה שם, הרא"ש עשה מעשה כפי סברתו בשנת ה' אלפים ושבעים ושלוש, שאירעה בארצו עצירת גשמים ולא המטיר כל החורף, והכריז שהציבור ימשיכו הזכרת גשמים בתפילתם שלא כפי שנהגו עד אז. אבל מקצת מחכמי העיר עשו רעש על הוראתו, וטענו שאין ראוי להזכיר גשמים מפסח והלאה כי סימן קללה הוא. ומסופר בתשובה שם, שהרא"ש המתין עד ליל חול המועד, ואז כתב טעמיו ונימוקיו.

שאלת בני ניוה

ובאמת כי דין זה כבר הוזכר בגמרא במס' תענית (יד, ב) אצל בני ניוה ששאלו אותה השאלה מאת רבי. והכי גרסין שם:"שלחו ליה בני ניוה לרבי, כגון אנן דאפילו בתקופת תמוז בעינו מטרא היכי נעביד, כיחידים דמינן או כרבים דמינן. כיחידים דמינן, ובשומע תפלה, או כרבים דמינן ובברכת השנים. שלח להו, כיחידים דמיתו, ובשומע תפלה."

הרי הוראת רבי היתה שאין להם לשנות ממנה ארץ ישראל, אלא יפסקו שאלת גשמים בפסח. ואם צריכים, ישאלו בשומע תפלה. והוראה זו נראה בניגוד להוראתו של הרא"ש, וכך היתה טענתם של חבריו.

אמנם, הרא"ש התייחס לזה, וכתב שאין כל השגה משם, כי ניוה – הגם שגדולה היא – עיר אחת היא, ולכן יושביה כיחידים נחשבים. אבל מדינה שלמה שיש לה מזג עצמאי, כגון אשכנז וכיוצא בה, סברא הוא שלא לחשוב יושביה כיחידים אלא כציבור, וימשיכו בשאלת גשמים כל עוד שצריכים.

ודברים אלו הובאו להלכה על ידי בנו, בטור (שם), וזה לשונו:"יחידים הצריכין למטר אחר כך שואלין אותו בשומע תפלה אפילו בעיר אחת גדולה כניוה כיחידים דמו ושואלין אותו בשומע תפלה אבל ארץ אחת כולה כמו ספרד בכללה או אשכנז בכללה אם צריכין למטר אחר כך כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובת שאלה שיכולין לשאלו אחר כך בברכת השנים כפי הצורך להם."

יישוב סתירת הרמב"ם

גם הרמב"ם התייחס לנושא זה בשני מקומות, בהם הוא מציג שתי מסקנות נראות סותרות לכאורה. והרא"ש מראה כיצד ניתן ליישב את המקורות לפי שיטתו.

בפירוש המשנה (מסכת תענית פרק א משנה ג) קבע הרמב"ם במילים ברורות שההבדל שבין ארץ ישראל וחוצה לארץ אינו עקרוני אלא הכל לפי המציאות, וכתב שכל ארץ נידון כפי צרכיה, וזה לשונו:"וכל זה בארץ ישראל ובארצות הדומות לה וכו' אבל בשאר ארצות השאלה בזמן שהמטר טוב והגון באותו המקום ונתן אותו הזמן כאילו הוא שבעה במרחשון [שבו מתחילים לשאול מטר בארץ ישראל] וכו' כי יש ארצות לא יתחילו בהם הגשמים אלא מניסן. וארצות שיש בהם במרחשון הגשמים אינן להם טובים אלא ממתין ומאבדו והיאך ישאלו אנשי זה המקום גשם במרחשון והלא זה מה השקר והואלת וכל זה דבר אמיתי ונלוו".

לאידך, בחיבורו תפלה תפלה (פ"ב הלכה יז) פסק שמקומות הצריכות גשמים לאחר הפסח לא ישאלו בברכת השנים אלא בשומע תפילה דלא כמו שכתב בפירוש המשנה, וזה לשונו:"מקומו

ת שהן צריכין לגשמים בימות החמה כגון איי הים הרחוקים שואלין את הגשמים בעת שהן צריכין להן בשומע תפלה."

וליישב ב' פסקי הרמב"ם אלו, כתב הרא"ש, שעל פי דבריו אין כל סתירה. שביפויש המשנה מדובר במדינה שלמה כי אין הם נידונים כיחידים. אבל בחיבורו בהלכות תפלה מדובר על מקומות בודדים כעצירות ואיזורים קטנים, שאינם נידונים כארץ בפני עצמה, ולפיכך דינם כיחידים ושואלים בשומע תפלה כאשר הורה רבי לבני ניוה.

הכסף משנה הביא את חילוקו של הרא"ש, אבל לא ניחא ליה להעמיס כן בדברי הרמב"ם, כי "איי הים" משמע ארץ שלמה לא רק עיר אחת.

ולכן פירש הכסף משנה שעיקר שיטת הרמב"ם הוא כמו שכתב בחיבורו, שארצות שבגולה הצריכות לגשמים מיד לאחר החג אין שואלים בברכת השנים רק בשומע תפלה. ומה שכתב בפ"י

המשנה, מבאר הכסף משנה:"לא נחית שם כדי לפרש באיזו מקום מהתפלה ישאלו ופה בחיבור ביאר שבשומע תפלה ישאלו וכהיאא דאנשי ניוה."

הרא"ש לא רצה לעשות אגודות

ובסופו של דבר, גם הרא"ש בעצמו לא החזיק בדבריו, דמכיון שנחלקו עליו חכמי דורו לא רצה לעשות אגודות, וזה לשונו:"ובראותי כי הטו את לב הקהל לבלתי קבל ממנו דא"ח גם אני חזרתי בי מלשאלו ולהזכיר בבית הכנסת שאני מתפלל בו אף על פי שהייתי יכול לשאול אף על פי שאני יחיד כיון שצורך רבים הוא, לא רציתי לעשות אגודות אגודות."

וכבר העיר על זה בבית יוסף שהרא"ש לא עמד בשיטתו, ולכן בשולחן ערוך (שם סעיף ב) פסק:"יחידים הצריכים למטר בימות החמה, אין שואלין אותו בברכת השנים, אלא בשומע תפלה. ואפילו עיר גדולה כניוה, או ארץ אחת כולה, כגון ספרד או אשכנז, כיחידים דמו, ושואלים בשומע תפלה."

היוצא מזה שלדעת המחבר כל הארצות שוות בזמן פסיקת שאלת גשמים, אף אם מזגם שונה משל ארץ ישראל וצריכות גשמים אחר הפסח, אין להם לשנות, וישאלו בשומע תפלה בעת הצורך.

וכן לענין זמן התחלת שאלת גשמים, הגם שהיתה דעת הרא"ש שבארצותינו יתחילו מיד לאחר החג, לבסוף לא הורה כן. וכן נפסק בשו"ע (סימן קיז סעיף א):"ומתחילין לשאול מטר בחוצה לארץ בתפלת ערבית של יום ס' אחר תקופת תשרי, ובארץ ישראל מתחילין לשאול מליל ז' במרחשון."

סתמת לשונו מורה שאין דנין כל מקום ומקום לעצמו, אלא יש חלוקה אחת בלבד, ארץ ישראל בז' מרחשון, ושאר חוצה לארץ ביום ס' לתקופה. וכך נקטו כל הפוסקים אחריו, כגון הט"ז (שם ס"ק א), שלחן ערוך הרב (שם ס"א), משנה ברורה (ס"ק ה), וערוך השלחן (שם ס"ד).

אם סומכים על הרא"ש במקום טעות

הבית יוסף הביא בשם מהר"י אבובה שהגם שלא נתקבלה שיטת הרא"ש להלכה, כדאי הוא לסמוך עליו בדיעבד, ואם טעה ושאל מטר, אין צריך לחזור, וזה לשונו:"כתב רבינו הגדול מהר"ל אבובה ז"ל שמאחר שהרא"ש כתב באותה תשובה שאע"פ שהוא יחיד היה יכול לשאול מאחר שזה הדבר הוא צרכי רבים אלא כדי שלא יהא נראה שהם כאגודות אגודות, נראה מכאן ראה שאם היחיד טעה ושאל גשם בזמן שהיה מן הדין לשאול טל שלא יחזור מאחר שהאמת נראה כדברי הרא"ש ואפילו ביחיד יש לו מקום להתפלל אלא מהסבה הנזכרת היכא שהתפלל בדיעבד שאין בכאן זאת החורבה נראה שאין לו לחזור, וצריך עיון."

אבל הבית יוסף נחלק עליו וטען דכיון דסוגיין דעלמא דלא

כהרא"ש, דינא הוא שלא נסמוך עליו אף בדיעבד. אך מסיים שם:"ומכל מקום כיון שהרב ספק עלינו את הדבר מי יקל ראש כנגדו ולכן ראוי לצאת מידי ספק ולחזור ולהתפלל בתורת נדבה."

אבל הרמ"א (דרכי משה אות ב, ובשו"ע שם) תפס לעיקר כדברי מהר"י אבובה, ופסק שאין צריך לחזור כלל על תפילתו, אלא שאם רוצה יכול להתפלל עוד פעם.

בשולחן הרב שהביא את כל הדיון, והכריע כדברי הרמ"א שאין חייב לחזור על תפלתו אלא שאם ירצה יכול להתפלל בתורת נדבה. והוסיף בסוף שכן הדין לענין הטועה ושואל גשמים לפני יום ששים לתקופה, וזה לשונו:"ולענין הלכה לא נתקבלה סברא זו שכבר נהגו מעולם בכל תפוצות ישראל שבחוף לארץ לילך אחר בני בבל וזה הלכה ז' אם ארץ אחת צריכה לגשמים בימות החמה אפילו היא רחבת ידים כמו אשכנז בכללה או ספר"ד בכללה ואפילו ארצות רבות רחבת ידים כיחידים הם ובשומע תפלה ומכל מקום אם ארץ אחת כולה צריכה למטר בימות החמה וטעה בה היחיד ושאל מטר בברכת השנים יכול לסמוך על סברא זו בדיעבד ואינו מחויב לחזור אלא אם רוצה לחזור ולהתפלל בתורת נדבה ורק כדי להגין הארץ מפני העופות ועכברים. ויתכן שלפי בסי' ק"ז וק"ח" וה"ה אם בארצות אלו טעה היחיד ושאל מטר מז' במרחשון ואילך אינו מחויב לחזור."

ויש לציין לדברי ההתעוררות תשובה (סימן קפ) שמחלק בין הטועה לאחר הפסח ובין הטועה אחר ז' חשון. דלאחר הפסח – במקומות הצריכות לגשמים הצורך הוא בשביל היבול. אבל לאחר ז' חשון, בארצות שדיבר עליהם הרא"ש אף הצורך בשביל גידול היבול, רק כדי להגין הארץ מפני העופות ועכברים. ויתכן שלפי דבריו הטועה אחר ז' חשון לא יצא אף בדיעבד.

אם יש חילוק בין ש"ץ הטועה ליחיד

הנה, משמעות השו"ע וכן העתיק השו"ע הרב "טעה בה יחיד ושאל..." משמע דדוקא יחיד שטעה בתפלתו יכול להקל בדיעבד, אבל אם הש"ץ הוא שטעה אף בדיעבד אינו יוצא. אך הביאור הלכה (שם) הוקשה לו על זה, מה לי יחיד מה לי ש"ץ, הרי הטעם שייך בשניהם בשוה.

דעת הב"ח שלא לשאול אף בשומע תפלה

ומה שהיה פשוט בדברי שאר הפוסקים ששואלים את הגשמים בשומע תפלה אף בזמן שאין שואלים בברכת השנים, הב"ח התנגד לזה, והביא בשם רבותיו שאין לשאול כלל זולת בזמן שתקנו חכמים. וזה לשונו:"מיהו קבלתי דיש לזיהר שלא לשאול גשמים כלל שלא בזמן שתקנו חכמים, אפילו בשומע תפלה, אלא ירצו לפניו יתברך בתעניות ובסליחות ב"ג מדות, ויאמרו פוסקים ומזמורים של מטר, אבל לא ישאלו ותן טל ומטר."

והוא סיים בדבר נורא:"ושמעתי ששני גדולים עשו מעשה, כשהיתה עצירת גשמים בימות החמה, לשאול בציבור ותן טל ומטר בשומע תפלה, ונאסף כל אחד לעמיו באותה שנה, ותלו הדבר באסרוחו קמיה שמאי."

אמנם, ודאי לא נתכוין הב"ח לומר שאין שואלים כלל בשומע תפלה כי הלא גמרא מפורשת היא שרבי הורה לבני ניוה שישאלו בימות החמה בשומע תפלה. אלא מבאר הט"ז (שם ס"ק ב) את דעת הב"ח חותנו שכונתנו לענין חזרת הש"ץ בלבד, שאין מן הראוי לעשות תפלת ציבור שלא בזמן תקנת חכמים. אבל היחיד המתפלל לעצמו ודאי רשאי לשאול מה שיוצא בשומע תפלה, וגם ראוי לו לעשות כן. ולשונו שם:"וחלילה שיהיה אדם נענש על ככה."

וכן העלה בערוך השלחן (שם סעיף ד), שכן המנהג, שביחיד מותר לשאול על הגשמים בשומע תפלה בעת הצורך, אבל בציבור אין משלים ממתב ע התפילה הקבוע.

This brings us back to your central question: what should be done in the Southern Hemisphere? The fact that all of chutz la'aretz follows one practice regardless of specific regional needs, may only apply to the Northern Hemisphere, where all regions share a common seasonal cycle. But in the Southern Hemisphere, where the seasons are opposite, it seems unreasonable to ask for rain when it is unneeded and unwanted.

This question is not addressed by the Rishonim as it did not have practical relevance in their time. The earliest discussion of this issue can be found in a teshuva by Rav Chaim Shabsi^[ol] (1557–1647) of Thessaloniki Greece, in the 17th century addressed to members of an early Jewish settlement in Recife Brazil who inquired about the timing for v'sein tal umatar.

After a detailed explanation of the geographical and climate facts, he analyzes

the halacha and concludes that they should not say v'sein tal matar during their winter (from Pesach until Sukkos) even though they may need rain. He saw no reason to treat the Southern Hemisphere differently due to its inverse climate. However, he states that during their summer (after Sukkos), they should not say v'sein tal umatar since rain would be detrimental for them. In short, the Brazilian community should never say v'sein tal umatar, except in shema koleinu when in need.

In the mid-19th century, the question resurfaced as more Jewish communities began to emerge in the Southern Hemisphere, notably the Syrian community in Buenos Aires, Argentina. They were instructed by Rav Ezra Trab of Damascus, to follow the way the Maharchash ruled for Brazil. During the same period, communities in Australia and New Zealand posed the same question to Rav Nosson Adler of London, who also advised them to adhere to the Maharchash's

Lease Agreements

Giving Notice

Giving Notice to Vacate

Upon the conclusion of a timed lease, there is no halachic requirement of giving notice to the other party of the intention to evict/vacate^(CM 312:8) unless it is otherwise required by accepted statute, common practice, or specified in the contract. If the lease is allowed to expire and neither party terminates it, the rental converts to an open-ended lease [see below] and continues on the same terms and conditions as before.^(Cm 312:9, See also Shach CM 333:34)

An open-ended property lease cannot be terminated without giving the tenant enough time to find an alternative dwelling. Consequently, he must be notified at least 30 days before the time when similar properties usually become available. In times or places where it takes longer to find a place to rent, e.g. in winter months or within large cities, the time is extended for as long as is typically necessary.^(CM 312:5)

If the landlord requires the rented home for himself or his immediate family due to an unforeseen circumstance, e.g. his own home collapses, he may evict a tenant with an open-ended lease without the required notice.^(CM 312:11-12) [See above that this does not apply to a tenant who has leased for a specific time.] According to some Poskim, even open-ended leases renew in increments common to that time and place e.g. monthly, and the tenant cannot be evicted until the end of that term.^(Taz on CM 312:11)

Tenant's Requirement to Give Notice

Conversely, a tenant may not vacate an open-ended lease without giving the same amount of notice, so that the landlord will not be stuck without a tenant. However, the tenant can provide a suitable replacement should he find one [see below on subletting]. In a time and place where tenants are likely to be available immediately, according to some achronim the tenant need not give notice at all ^{(Nesivos 316:2, perhaps even the Chazon Ish (BK 23:10) cited above would agree in this case.)} In cases where the tenant is required to give notice, if he did not and vacated without giving notice, some achronim rule that he must continue to pay the rent until the end of the notice period or a replacement is found.^(Nachlas Tzvi CM 312:7) According to other achronim, he is only liable for the lost rent in the eyes of Heaven.^(Shaar Mishpat 312:2)

Although a tenant with an open-ended lease cannot be evicted without notice, if the value of the rental has risen significantly, the landlord can insist the renter pay the current value going forward or vacate immediately. Conversely, if the value has dropped, the tenant can demand that his rate be lowered going forward, or else he can vacate.^(CM 312:9)

Landlord-Tenant Legislation

There is a dispute in the poskim whether the rule of Dina D'malchusa applies to laws such as rent control or anti-eviction.^(Imrai Yosher 2:152, Chavatzeles Hasharon CM 8) According to Rav Moshe Feinstein zt"l,^(Igros Moshe CM 1:72) once a law has been established, all consequent transactions are automatically presumed to be following the conditions laid out by law and are therefore valid as a minhag, even without the basis of Dina D'malchusa.

*In partnership with the Bais Haavad's Yorucha Program
To learn more about Yorucha visit yorucha.org*

ruling. When a community was established in Sydney, Rav Shmuel Salant of Yerushalayim was consulted and likewise instructed them to follow the Maharchash.^[7]

Later, in 1891, Rav Avraham Ever Hershowitz arrived in Melbourne to serve as Rav of the Shomer Emunim kehillah. He took particular interest in the question of v'sein tal umatar and dedicated a significant portion of his sefer, Beis Avraham, to this topic.^[8] Rav Hershowitz rejected the comparison between Australia and Brazil, explaining that rainfall in Australia is beneficial throughout the year. Since rain is not a siman klalah, there is no reason to refrain from she'eilas geshamim during the Australian summer.

His ruling was that Australians should recite v'sein tal umatar just like the rest of the Northern Hemisphere, outside of Eretz Yisrael. He explained his reasoning in a letter to his rebbe, Rav Yitzchok Elchanan Spector of Kovno, who subsequently gave his approval. He also wrote to Rav Shmuel Salant, who withdrew his original psak agreeing with Rav Hershowitz based on the new information he provided.^[9]

Some poskim note that in more recent times, technological advances allow for the repurposing of excess water for later uses. Many Australian homes and farms invest in rainwater harvesting systems which collect and stores water, evening out the water supply. This is another consideration when determining whether rain is a siman klalah in the summer.

In the 1970s, the Minchas Yitzchok^[10] addressed the issue again for a newer community in Buenos Aires that sought guidance. He noted that it is difficult to issue a blanket psak for the Southern Hemisphere since the need for rain varies by region. He quoted the Satmar Rebbe, who advised those communities to err on the side of caution and insert v'sein tal umatar in shema koleinu during their summer. But the chazzan should not include it during chazaras hashatz. Rav Bentzion Abba Shaul also ruled in this manner.^[11]

Among the poskim, there is yet another school of thought differing from the Maharchash, saying that Southern communities need not adopt a different practice than the rest of the world. V'sein tal umatar l'vracha is a general bakashah for all of Klal Yisrael, and can be meant for those who need it. Rav Yehoshua Aharonberg^[12] held this view and ruled it for the community in Uruguay, although he noted that any community that had already accepted the ruling of the Maharchash should continue to do so. This opinion is also supported by Rav Moshe Sternbuch, who gave a similar ruling for Cape Town, South Africa.^[13]

Rav Shmuel Wosner^[14] presented a unique approach, suggesting that the Southern Hemisphere's practice should be inversely compared to the Northern Hemisphere. He explained that even though the poskim established a fixed practice for all of chutz la'aretz, that is true for regions where winter follows Sukkos, like in Eretz Yisrael. In locations where the cycle is opposite, the same pattern applies but in reverse, starting v'sein tal umatar on Pesach and concluding at Sukkos. [It is debatable, according to this, whether the tefillas geshem should be said on the last day of Pesach like on Sukkos or perhaps on the first day, since there is no siman klalah for rain on Pesach.] Nonetheless, Rav Wosner considered this approach a chiddush, and hesitated to apply it l'maaseh.

When Chabad Chassidim began to settle in Australia, the minhag there was to follow Rav Hershowitz's opinion that Australians do as the rest of chutz la'aretz. In 1982, on Tu B'Av, the Rebbe discussed the matter and favored Rav Wosner's approach. Chabad rabbonim asked the Rebbe whether they should change their minhag. The Rebbe response was, "don't change anything lest you cause machalokes. Instead, invest your energies in ahavas Yisrael^[15]." Later, the Rebbe requested that the sugya be organized with all the sources included, allowing the lomdim to analyze the inyan for themselves.^[16]

[6] שו"ת מהר"ש חלק ג (סימן ג)
 [7] העתק תשובות אלו הובא בספר בית אברהם (דפים 34 - 47)
 [8] שם
 [9] מובא בבית אברהם שם
 [10] חלק ו (סימן קעט)
 [11] שו"ת אור לציון חלק ב (פרק ז, אות ל)
 [12] שו"ת דבר יהושע (חלק ב סימן יד)
 [13] תשובות והנהגות חלק א (סימן צה)
 [14] שבט הלו חלק א (סימן כא)
 [15] וולה"ק "לא ישנו מנהגם עד עתה כפשוטו ולא יתחילו ח"ו במחלוקת חרשה. וישקיעו מרצם במבצע אהבת ישראל."
 [16] מובא בספר שער הליכה ומנהג (סוף סימן עא)

כמה דברים אודות רב מורה הוראה בתורת רבותינו אדמו"ר חב"ד זי"ע

Not Just the Basics

A rov is frequently required to pasken cases that are not explicitly addressed in the poskim, and for that, he must possess more than just knowledge of the bottom line.

ידעת ההלכות עם טעמיהם

בהלכות תלמוד תורה^[1] מאריך אדמו"ר הזקן לבאר כי נחלקו הפוסקים עד כמה צריך המורה הוראה להיות בקי בכדי להורות הוראה. כלומר: האם די בידיעת הדינים בלא טעמיהם, ושיכול לפסוק מתוך קיצורים שאינם מביאים טעמי ההלכות, או שמא אין ראוי להורות אלא למי שיוודע את ההלכות בטעמיהם.

והביא כ"ק אדמו"ר בלקוטי שיחות,^[2] דלמעשה פסק אדה"ז שצריך ידיעת טעמי ההלכה, וז"ל שם: ה'ק' "אבל לפי פסק אדה"ז (כשיטת רש"י והרא"ש), שאסור להורות מתוך הלכות פסקות ולימוד ההלכות צ"ל עם הטעמים (בדרך קצרה עכ"פ) - וכפי שאדה"ז חיבר שולחן הזהב, הלכות בטעמיהן דוקא..."^[3]

ורק בדיעבד סמך כ"ק אדמו"ר על דברי השארית יהודה, דמהני בלא טעמי ההלכה, וכמו שמציין בהערה שם^[4] "וגם לענין הוראה בכלל כתב מהרי"ל מיאנאוויטש (אחי אדה"ז) בשו"ת שארית יהודה שער המילואים ס"א^[5]: שאפי' האוסרים להורות מתוך הקיצורים כמבואר בדברי רבינו הג' אחמו"ר ז"ל בה' ת"ת אין זה אלא לכתחילה אבל בדיעבד לא שמענו. ואף את"ל דחששו גם בדיעבד אין זה אלא בדרך דשייך בהו הוראה כי לשון הרא"ש כלל ל"א על הלומד מתוך ספרי הרמב"ם כו' לא יבין כו' וזהו דוקא בסברא שצריך עומק השכל והרבה ישוב הדעת, אבל בדברים פשוטים הרי אדרבה נגלה לעין כל שהרמב"ם העמיד הכל בלשון צח לשון המשנה ובשפה ברורה. ובהמשך הענין שם: אבל יש ויש רבים וכן שלמים גדולים חקרי לב שעשו הלכות פסקות בקצרה דוקא משום דס"ל כאידך פי' שברש"י שמורים הלכה מתוך משנתם משום דבגמ' אמרי' הא מני כו' או חסורא מחסרא כו' ולכן דור אחר דור כו'. ע"ש. וממשיך: צא ולמד מה' שו"ב שבגמ' החמירו מאד.. ורבינו הג' אחמו"ר ז"ל לא החמיר כו' (כנ"ל בשו"ע אדה"ה הל' שחיטה), עכ"ל רבינו.

ובמקום אחר מבאר כ"ק אדמו"ר^[6] הטעם למה יכול רב מורה הוראה בימינו להקל בידיעת טעמי ההלכות, וז"ל (ההדגשות במקור): "להעיר מדעת הרא"ש שאין להורות הלכה מפסקי הלכות בלא לימוד טעמי ההלכות - דיש לומר, שטעם הדבר הוא גם מפני שהפס"ד צריך להיות ע"פ שיקול דעתו של הפוסק. [והפס"ד דכל רב ומורה-הוראה בימינו, י"ל שהוא - מפני שתמיד ביכלתו לעיין בהמקורות שצויינו ונערכו לפניו או גם הועתקו]."^[7]

ובשיחת יום שמו"ת תשל"ה^[8] מבאר רבינו שאפי' לדעת החולקים על הרא"ש, וסוברים שמותר להורות מספרי הלכות פסקות, הרי זה שייך רק למי שכבר עסק בשק"ט שבתורה. וז"ל: "שלא די בלימוד הלכות פסקות, וכמ"ש רבינו הזקן בהלכות ת"ת ש"יש אוסרין להורות... מתוך הלכות פסקות בלי טעמים שלמד" (וע"ד מ"ש בגמרא שאלו "שמו"רין הלכה מתוך משנתו" נקראים "מבלי עולם").

"[ואין צריך לומר שלא די בכך שילמד קיצור שו"ע באנגלית... ולאחרי שיבחן על זה יהי פוסק בישראל בכל הלכות התורה, ועד לענינים של י"ג העיקרים כהפירצה שנעשית בשנים האחרונות, שאין כאן המקום להאריך בה].

"ואפילו להדעה שמתור לפסוק מרמב"ם ומשו"ע, הרי זה שייך רק למי שעסק בשק"ט שבתורה כו'; ורק לאח"ז מגיעים ל'דבר ה' זו' הלכה".

ובשיחת ליל י"ב סיון תשד"מ^[9] התייחס רבינו לטענות המעוררים על תקנת לימוד הרמב"ם שלכאורה היא מנוגדת לדברי אדה"ז הנ"ל שצריך ללמוד הלכות בטעמיהן, ומחלק רבינו בין מי שלומד הלכה ברורה ברמב"ם שאין שום מקום לטעות - וכמו מי שלומד ההלכה דרצועות התפילין צריכים להיות שחורות, או ש"מותר לרוץ בשבת לדבר מצוה" - ובין מי שלומד בכדי לרדת לעומקא של הלכה ולנסות להבין דבר מתוך דבר, ועל אופן השני היה כוונת כ"ק אדה"ז. ע"ש בארוכה.

ויש להעתיק כאן חלק מדברי רבינו, וז"ל "המענה לכל זה - מפורש בדברי אדמו"ר הזקן בקונטרס אחרון הנ"ל, והדבר פשוט כל כך עד שלפלא השאלה שבדבר מלכתחילה: אודות דעת הרא"ש (שאדה"ז מכריע כמותו) שאין להורות מחיבורו של הרמב"ם להיותו הלכות פסקות ללא טעמים כותב אדמו"ר הזקן בקו"א ש"ס"ל כטעמא קמא בפרש"י שמדמין לה כו", היינו, בגמרא שאלו ה"מורין הלכה מתוך משנתו" נקראים "מבלי עולם", הרי הטעם לכך הוא - "דכיון דאין יודעין טעמי המשנה פעמים גורמין שמדמין לה דבר שאינו דומה".

כלומר: מה שכותב אדמו"ר הזקן שצריך להיות "הלכות בטעמיהן". כדי שלא יהי' הענין ד"מבלי עולם" - אין זה אלא כדי לשלול את הענין ש"מדמין לה דבר שאינו דומה", היינו, שכאשר רוצה ללמוד מהלכה זו בנוגע לענין אחר הדומה לה, לדמות מילתא למילתא ולהבין דבר מתוך דבר - הנה אם אינו יודע את הטעם דהלכה זו, אזי יטעה וידמה דבר שאינו דומה, ואילו ה' יודע את טעם ההלכה - ה' רואה ששני המקרים אינם דומים זה לזה.

אמנם, כאשר לא מדובר אודות לימוד באופן דמיון דבר מתוך דבר, לדמות מילתא למילתא, כי אם אודות לימוד הלכה זו עצמה - פשיטא שיהיה ללמוד את ההלכה ללא טעם שבה, כגון בלימוד הלכה זו עצמה אין חשש המקום לטעות כלל. - איזה טעות יכולה להיות כאשר לומדים הלכה שרצועות התפילין צריכים להיות שחורות, או כאשר לומדים הלכה בשיעור היומי: "מותר לרוץ בשבת לדבר מצוה", וכיו"ב בשאר הלכות - הלכה ברורה שאין שום מקום לטעות בה!

כאשר לומד פשוטן של הלכות, וחוזר עוד פעם ועוד פעם כו' - אזי אין צורך בזהירות מטעות, מכיון שלומד הלכה ברורה שאינה משתמעת לתרי אפי'; משא"כ כאשר לומד בעמקות יותר, לרדת לעומקה של הלכה, שאז מנסה להבין דבר מתוך דבר - אזי דרושה זהירות שלא יטעה בדבר, ובלשון החסידות - להזהר שלא לסטות מנקודת החכמה, שכל זה שייך רק בבנינה, שמכיון שכל ענינה הוא התפשטות לאורך ורוחב, אוי דרושה הזהירות שתשאר קשורה לנקודת החכמה, אבל בנוגע לנקודת החכמה עצמה - לא שייך ענין זה, מכיון שאינה אלא נקודה בלבד, ובענינו - נקודת הפס"ד, כשר מותר או טהור.

ומכיון שכן, כאשר לומדים את ספר היד הרמב"ם, הלכות פסקות ללא טעמים, והלימוד אינו כדי להבין דבר מתוך דבר ולדמות מילתא למילתא, כי אם לדעת את פשוטן של ההלכות שברברי הרמב"ם - הרי זה לימוד הלכות התורה לכל הדעות".

וגם יש להביא מ"ש כ"ק אדמו"ר הצ"צ^[10] במכתבו לרב אחד שרצה לפסוק ע"פ מ"ש הרמ"א במפה, וז"ל: "רק על מה שסמך רום מעלתו על הגת רמ"א הנני משיב שאין בזה שום סמיכה כלל. ומזה ילמוד רום מעלתו שאין לסמוך על הקיצורים. אם לא לעיין במקור ושורש הדין".

ויש להביא בזה גם מ"ש הפר"מ^[11], וז"ל "ובית לחם יהודה אות ד' ולחם הפנים ובאר היטב כולם שגו והעתיקו בשם עה"ג להכשיר וטענו, והנך רואה שכמה צריך המורה לזהר ואל יורה מתוך הקיצורים רק אחר החיפוש והעיון כראוי", ועוד^[12] "וראייתו להבית לחם יהודה אות א' כתב בשם הפר"ח... ואומר אני שבפר"ח מבואר ההיפך... והרי אתה רואה שלא לפסוק דין מתוך הקיצורים אם לא אחר החיפוש. הלא ידעת מ"ש מהרש"ל פא"ט ובהקדמתו, שהמורים מרובים והיודעים מועטים".

ובספר עצי העולה על יו"ד^[13] הביא דברי הפר"מ ומבאר הטעם לזה, וז"ל "כי המורה מתוך הקיצור בקל יוכל לטעות, כיון שלא הובא בו שורש הדין וטעם הדבר ואולי יש איזה חילוק, וגם אולי טעה המקצר, ומ"מ יכול לעיין תחילה בהקיצור כדי שימצא הדין תיכף, ואח"כ יעיין בשו"ע ונושאי כליו".

ויש להביא מ"ש בשו"ת שבט הלוי^[14], וז"ל "וכן לענין שמוש הוראה למתלמדים באמת א"א לקבוע זמן כי מה שמשמש יותר מתלמד יותר ע"י המקרים המשתנים המתחדשים יום יום, ועלי להזהיר ולעורר כבוד הרבנים היושבים על מדן לבל יקבלו מתלמדים להוראה רק אחרי שעמדו עליהם כי תלמודם בידם והם בקיאים בחלקי הוראה הנצרכים דהיינו ח"א מיו"ד כמעט בשלמות, ומח"ב מיו"ד עכ"פ הל' נדה ומקואות, הל' ס"ת ועוד, וחלילה למסור הוראה בישראל ללומדים קצת מתוך קיצורים, או למי שעוסק רק בגפ"ת ולא עסק בפסקי השו"ע והפוסקים שהם קובעים לדורות".

[1] פ"ב ה"א וקו"א שם.
 [2] חלו"ע עמ' 24.
 [3] ג"ע שיחת ליל י"ב סיון תשד"מ - תו"מ התוועדיות תשד"מ ח"ג עמ' 1985 ועמ' 1987. ועיין גם מה שמביא כ"ק אדמו"ר בהערה 48 בלקו"ש הנ"ל "להעיר גם משו"ע אדה"ז יו"ד הל' שחיטה (ס"א בקו"א סק"ח) בנוגע לשוחט. ע"ש.
 וז"ל אדה"ז שאליו מציינין "... ואם כן, הוא הדין בחלוקי דינים שאינם מעיקרי הלכות שחיטה... אם לא שם לבו עליהם לזכרם, מפני שיש בו דעת לשאול כל הספיקות אין עליו עון אשר חטא, רק שלא יאמר על האסור מותר כדלקמן. וכ"מ סתימת לשון רמ"א בדרכי משה ריש סי' כ"ג וש"ך שם, דאף האידינא דינא הכי".
 [4] עמ' 23 הערה 48.
 [5] בדפוס חדש אהנ"ז ס' נח.
 [6] תו"מ התוועדיות תשמ"ו ח"ד עמ' 95 (מוגה) הערה 13.
 [7] וראה בתו חיים הנסמן שם בדברי כ"ק אדמו"ר (פתיחה אות ט - נדפס בשדי חמד דפוס קה"ת ח"י עמ' פד [ב'צו] ואילך), שהאריך מאוד להביא מכ"כ פוסקים בזה שאין לסמוך לפסוק רק ע"פ דברי השו"ע וקיצורים בלבד, ושגם הב"י עצמו כ"כ על השו"ע, ושצריך לעיין גם בשאר האחרונים הבאים אחריו ודנים בדברי השו"ע בטעמי הדינים וכו'. ע"ע יו"ד סי' רמב פ"ת ס"ק ח. וע"ע לקמן בפנים בכותרת "שיקול הדעת ודימוי מילתא למילתא".
 [8] תו"מ ח"פ עמ' 194.
 [9] תו"מ התוועדיות תשד"מ ח"ג עמ' 1987-1986.
 [10] "שו"ת אהע"ז ח"ב סי' תנה. עי' כללי הפוסקים וההוראה (פרקש) כלל רצט בהערה, ובשד"ח כללי הפוסקים סי' יג אות א-ב וסי' יד אות ה.
 [11] יו"ד סי' מב שפ"ד ס"ק ד.
 [12] יו"ד סי' מג מש"ז ס"ק א.
 [13] לבעל שערי טוהר על הלכות נדה, בהל' הוראה חקי חיים ס"ק ג. ראה הקדמה לספר אוצר ספרי הפוסקים על הלכות ב"ח.
 [14] ח"ח סי' קעה אות ה.